

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

**Pracoviště oponenta,
instituce**

Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.

Landfrýdy jako pramen zemského práva na stavovské Moravě

Doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.

Historický ústav filozofické fakulty Univerzity
Hradec Králové

Janišova monografie představuje moravské landfrýdy, významný faktor vývoje vnitřní organizace markrabství, jako pramen zemského práva v kontextu politických, mocenských a společenských změn, jimiž české země prošly na konci středověku a na počátku raného novověku.

Takto komplexní uchopení landfrýdní tematiky s časovým záběrem od 14. do 17. století včetně vyhodnocení říšských landfrýdů jako inspiračního vzoru (širší a užší výklad termínu landfrýd v říšském prostředí) v domácí historiografii dosud chybělo, i když nijak nesnižují práce Mojmíra Švábenského či Zdeňka Berana.

Autor nejprve podal pečlivý rozbor dosavadní historiografie, upozornil na úskalí tématu i terminologické posuny u zahraničních i domácích badatelů.

Text vhodným způsobem rozčlenil do čtyř hlavních oddílů, které doplnil několika exkurzy mj. s přesahem nad zemský rámec landfrýdních organizací. V prvním oddílu představil vznik a vývoj instituce landfrýdu, v chronologickém sledu pak charakterizoval všechny české landfrýdy v kontextu vojensko-mocenského vývoje českého státu. Poněkud zde spoléhal na dosavadní historiografii (např. v otázce Listu mírného z 29.1. 1440, v interpretaci jsem však nenalezl nic, co bych mohl označit jako vyloženě sporné). Pro poznámkový aparát volil stručnější podobu narozdíl od stále módních velkých „trůů“, v několika případech bych upřednostnil analytickou formu, ale v důležitých otázkách ji habilitant užívá. Přehled vývoje landfrýdních organizací v českém prostoru je jasný, výstižný a tvoří pevný základ pro následující oddíly.

U vlastní interpretace moravských landfrýdů je nesporným kladem kvalitní pramenný výzkum. Líbí se mi autorovo pojetí prvních moravských landfrýdů (1387, 1396). Snad poněkud naddimenzovaný je politicko-vojenský vývoj vzhledem celkovému rozsahu příslušných kapitol, ale to je pomínutelný osobní názor. Výstižné je zhodnocení landfrýdu z 17.11. 1421 jako úspěchu cílené snahy panovníka vytvořit nástroj k prosazení svých záměrů, zde se mi velmi líbí autorův pohled a zvolená interpretace. Za velmi zdařilou považuji analýzu obou landfrýdů z období interregna (1440, 1444). Více pozornosti bych ale věnoval Korvínovu postoji

k landfrýdům z let 1477 a 1484, vhodná by byla komparace s přístupem Zikmunda Lucemburského a Albrechta II. Habsburského.

Zatímco v Čechách byla naprosto převažující podobou landfrýdu jeho krajská varianta a celozemský se z mnoha důvodů nedařilo prosazovat, v moravském prostředí dominovala celozemská forma závazná pro všechny držitele zemskodeskových statků, správně byla připomenuta i zvláštní situace biskupských manů. Autor přijal koncepci dvou základních typů landfrýdů, tj. landfrýdy uzavírané panovníkem a landfrýdy uzavírané stavy bez přímého panovníkova či zeměpanského podnětu. Podařilo se mu rozkrýt, kdy se v moravských landfrýdech odrazila tendence využít landfrýdní organizace jako výraz emancipace stavů vůči moci krále či markrabího. Respekt k landfrýdním dohodám ze strany těchto autorit byl opakovaně považován za formu obrany zemských svobod, kdy i na zdánlivě nevýznamných případech stavy cítily, že by vznikl nebezpečný precedens. Naproti tomu na rozdíl od českého prostředí nebyly landfrýdy využity jedním mocenským blokem či politickým proudem v boji o moc v zemi.

V exkurzu autor neopomněl ani generální sněmy z let 1512-1518 a analyzoval dohody mezi zeměmi České koruny (s výjimkou Horní a Dolní Lužice), vnímá je jako landfrýdy, které zajistily kooperaci jednotlivých zemí v otázkách obrany zemského míru a bezpečnosti a jasným vymezením i přeshraniční spolupráci při zásazích proti zemským škůdcům, přičemž odpovědníky stavěly na jejich úroveň. Byl bych opatrný v tvrzení, že instituce „generálního sněmu“ vznikla až ve druhé polovině 16. století (s. 245), toto tvrzení by mělo být podepřeno podrobnější argumentací (viz pozn. 711).

V třetím oddílu nazvaném Struktura a obsah moravských landfrýdů zpracoval rozbor landfrýdních smluv z let 1387 - 1484, podrobně rozebral obsah a reálný dopad jednotlivých článků landfrýdních zápisů, osvětlil, jak širokému spektru společenských jevů a problémů landfrýdy zaujímaly postoj a jak a proč se toto spektrum problémů měnilo, mj. správně upozornil např. na některé odlišnosti chápání a praktického přístupu landfrýdních signatářů k institutu tzv. odpovědi v moravském prostředí v komparaci s českým landfrýdy. Vše ještě vyhodnotil příkladným užitím kvantifikačních metod v závěrečném přehledu ustanovení landfrýdů z let 1387 až 1484.

Zřejmý kvalitativní posun v dosavadním bádání představuje 4. oddíl Landfrýdy jako součást moravského zemského práva. Autor zde (i s upřesňujícími retrospektivními pohledy) přesvědčivě doložil, že se ochrana působení zemských soudů a zajištění kontinuity zemského práva staly pevnou součástí zemského práva a vnitřního politického zřízení země. Vzájemná inspirace, přebírání nejen věcného jádra, ale doslovných formulací z předchozích landfrýdních zápisů v horizontu přesahujícím nezdědka i století, se staly inspirací pro nalézání práva u zemských soudů a jeho postupnou kodifikaci. Dalibor Janiš pečlivě sledoval rozšiřování či naopak redukce landfrýdních závazků a cestu některých článků z lucemburské éry až do Vladislavského zřízení zemského. Problematika zpečetění landfrýdních zápisů, forma přistoupení a formulace příznávacích listů je dle mého pohledu zhodnocena zcela přesně, byť podotýkám, že zde se nijak dramaticky nelišila (pochopitelně s výjimkou teritoriálního rozsahu) od českých landfrýdů 40. let, zajímavý posun je ovšem správně zachycen v landfrýdu z roku 1484, kdy pouhé nepřistoupení k landfrýdnímu zápisu je dáno na stejnou úroveň jako přímé porušení jeho trestních právních a policejních ustanovení.

Ke kladům náleží i zdůraznění skutečnosti, že si moravské landfrýdy k prosazení práva a řešení konkrétních kauz nevytvářely zvláštní instituce, které by nahrazovaly zemský soud. Příklady na konkrétní uplatnění landfrýdních závazků bych mírně rozšířil (zvláště pokud jde o otázku vojenské hotovosti a majetkově- právních závazků), ale to je pomínutelný osobní názor ovlivněný vizí recepce celého tématu odbornou veřejností a zvláště studenty historických programů vysokých škol.

Oceňuji, jak habilitant na příkladu kauz z 30. let 16. století, do nichž zasáhl Ferdinand I, doložil, že se z landfrýdy ani v 16. století neposunuly do podoby spíše tradičně-formální záležitosti a moravští stavové i nadále vnímali institut landfrýdů jako záštitu proti centralizačním a absolutistickým tendencím panovníka.

Bezesporu zajímavý je i pohled na landfrýdní závazky optikou moderního práva (tzv. normativní smlouva). Souhlasím i s tím, jak autor hodnotí roli nejsilnějšího obranného i represivního nástroje, tj. zemské či krajské hotovosti a vymahatelnost povinností landfrýdních signatářů v závislosti na jejich mocensko-ekonomických možnostech a uplatnění sankcí za jejich neplnění. Dalibor Janiš zpracoval i komparaci tématu ochrany a kvality mince a vývoj formulace tohoto požadavku v jednotlivých landfrýdních zápisech. Zde nenalézám nic, co bych mu mohl vytknout.

Habilitantovi se podařilo spolehlivě prokázat, že se moravské landfrýdy se velmi podstatně podílely na formování zemského práva a se součástí právního povědomí moravských stavů ve výrazně větší míře než v Čechách a představují vedle sněmovních usnesení jeden z nejvýznamnějších normativních pramenů zemského práva.

Přínosem jsou rovněž nezvykle obsáhlá anglická a německá resume, která jsou ve svém pojetí vlastně samostatnou studií a pro zahraniční badatele přinášejí v chronologickém sledu opravdu všechny podstatné výsledky výzkumu.

Janišova monografie velmi dobře shrnuje vědecké přínosy autora v oblasti výzkumu moravských právních dějin, je třeba ocenit dlouhodobou konzistentnost jeho odborného zájmu.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

Vyjma podnětů zmíněných v posudku nemám na habilitanta další otázky.

Závěr

Habilitační práci Dalibora Janiše „Landfrýdy jako pramen zemského práva na stavovské Moravě“ mohu z hlediska celkové koncepce, uplatněných metod, dosažených výsledků a vědeckého přínosu plně doporučit k obhajobě. Spolu s dalšími publikacemi a aktivitami habilitanta potvrzuje jeho vysoké odborné a pedagogické schopnosti a dle mého mínění zcela splňuje příslušné podmínky habilitace v oboru historie – české dějiny.

V Hradci Králové dne 19. dubna 2024

Doc. PhDr. Martin Šandera, Ph.D.